

משכן וקרבת

[פרשת ויקרא (שיחה 1) – נכתב ע"י הרב משה צוריאל, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
בהנהגה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

בפרשתנו אנו מתחילים סדרה של פרשיות-התורה הדנות בענייני הקרבת הקרבנות. (עד פרשת אחרי-מות) אבל הרי זה כמעט 2,000 שנה שאין לנו בית מקדש ובכל זאת היהדות חיה וקיימת ע"פ אופנים אחרים ושונים של עבודת ה'.

נפתח בשאלה א.

האם חלק זה של תורה המבוסס על הקרבת קרבנות, הוא מלכתחילה, או שנוצר רק בדיעבד אחרי חטא העגל?

מצד אחד בדיעבד, כתיקון.

א. כך מצאנו במדרש לקח-טוב (תשא, דף 210) – "ועשו לי מקדש, הטיב להם הקב"ה, והקדים צָרִי (=תרופה) לַמִּפָּה, וציוה את משה להזהירם על עשיית משכן וכליו, לכפר על מעשה העגל". וזה מבוסס על מדרש שמות רבה, (פרשה ל): "אני ישנה ולבי ער. אני ישנה. ממעשה עגל, ולבי ער. הקב"ה מרתק עלי: ויקחו לי תרומה".

ב. והיינו דברי רש"י: "אין מוקדם ומאוחר בתורה. מעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן ימים רבים היה, שהרי ב"ז בתמוז נשתברו הלוחות, וביום הכיפורים נתרצה הקב"ה לישראל, ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן". רש"י מבאר "אין מוקדם ומאוחר" כי מעשה עגל כתוב רק בפרשת תשא, והתורה הקדימה לו פרשת תרומה. (עיי' "להקדים תרופה למכה")

ג. יש בכך מין קנס, כדברי רבנו ספורנו: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" - לא כמו שייעד קודם לכן, באומרו "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך (שמות כ, כא) אבל עתה יצטרך לכהנים". הרי שמעתה ואילך כל ענין השראת שכינה מוגבל ומצומצם למקום מסוים וצר. כלומר, יש בזה עונש.

ומצד שני, לכתחילה.

אבל באמת גישה כזו עומדת בסתירה ליסודות אחרים של חז"ל.

א. אמרו באבות פרק א: "על ג' דברים העולם עומד - תורה, עבודה וגמ"ח". הרי שעבודת הקרבנות היא בסיסי ביותר.

ב. ובמדרש אליהו רבה יז: "מהו ביום חתונתו וביום שמחת לבו? (שה"ש ג, יא), כשעמדו ישראל על הר סיני לקבל את התורה, היה הקב"ה צופה... וכיון שקבלו ישראל עול מלכות שמים בשמחה ואמרו 'כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע', מיד אמר הקב"ה למשה שיאמר לישראל שיעשו לו משכן". הרי שענין משכן וקרבת הוא ממש לכתחילה, ומן תכנונו של עולם ללא זיקה למעשה העגל.

ג. וכן מצאנו במחזה אברהם בברית בין הבתרים (ע"פ בראשית רבה מד): "והנה תנור עשן ולפיד אש... ארבעה דברים הראה לו: גיהנם ומלכיות (הגוים); מתן תורה ובית המקדש. א"ל הקב"ה: 'כל זמן שבניך עסוקים בשפתים (=תורה ובית המקדש) הם ניצולים משתים (=גיהנם ושעבוד המלכיות). פרשו משתים, הם נידונים בשתים". הרי שזה מעוגן בסדרו של עולם, מקדמת-דנא.

ד. וכך סגנון חז"ל בתענית כז: "אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ... כשאמר אברהם 'במה אדע כי אירשנה' אמר: 'רבש"ע, שמא ישראל חוטאין לפניך ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה? א"ל 'לאוי. א"ל 'במה אירשנה' א"ל 'קחה לי עגלה משולשת וכו" א"ל: 'רבש"ע, תינח בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין ביהמ"ק קיים, מה תהא עליהם? א"ל 'כבר תקנתי להם סדר קרבנות, בזמן שהם קוראים בהן לפני, מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ואני מוחל להם על כל (!) עונותיהם". ובכן אם נניח הנחה כי "אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", פיטא שסדרו של עולם מחייב שבנ"י יחטאו, ולכן א"א שהעולם יתקיים מבלעדי סדרי קרבנות. – הרי מכאן ראייה שהענין הוא מלכתחילה.

שאלה נוספת.

המדרש (שמו"ר לג) כביכול מחליף בין משכן לתורה. על פסוק "ויקחו לי תרומה". אמרו חז"ל: " [האם] יש לך מִקָּח, שְׁמִי שמִקְרוֹ, נמכר עמו?! [והנה] אמר הקב"ה לישראל, מכרתי לכם תורת, כביכול נמכרתי עמה! שנאמר, "ויקחו לי (=אותי) תרומה". משל למלך שהיה לו בת יחידה. בא אחד מן המלכים ונטלה. בקש לילך לו לארצו וליטול את אשתו עמו. אמר לו (האב): 'בתי שנתתי לך יחידית היא. לפרוש ממנה, איני יכול. לומר לך אל תטלה, איני יכול, לפי שהיא אשתך. אלא זו טובה עשה לי, שכל מקום שאתה הולך, קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם, שאיני יכול להניח את בתי'. כך אמר הקב"ה לישראל: 'נתתי לכם את התורה. לפרוש הימנה איני יכול. לומר לכם אל תטלוה, איני יכול. אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו. ועשו לי מקדש". והרי במדרש זה פתח במשכן, עבר לנושא של תורה, וחזר בסוף דבריו למשכן. ואיך נסביר זאת?

אלא כאשר נעמיק להבין במבנהו של המשכן, נראה רעיון עמוק ביותר. בית קודש הקדשים נקרא 'דביר'. מה פירושו? ענינו שהלוחות היו מונחים שם בארון, שם חקוק תוכן הדיבור שה' דָּבַר לְעַמּוֹ. (ה' השמיע להם כל עשרת הדברות בבת אחת, ורק אח"כ חזר לפרט אותם אחת לאחת. (רש"י ויגור אריה" עכ, א).

רש"ר הירש (על ויקרא, עמ' יב) מבאר לנו ענין כיווני-עולם של המשכן:

צד מערב – מסמל בארון את התורה;

צד דרום – מסמל במנורה את הרוח; (= ערכי התפישות הרגשיות, המושגים הנפשיים והבסיסים התת-הכרתיים);

צד צפון – מסמל בשולחן את השפע החומרי;

בצד מזרח מצוי השער, שהעם יבוא בו למקדש... שלימותו האידיאלית (מסומל) במזבח הקטורת". (עיי"ש שהארך).

זאת אומרת, כל המבנה האדיר של בית המקדש בא כמסגרת מסביב ללוחות הברית שהיו מונחים בבית קודש הקדשים. ההזרחה שיצאה משם נתנה אותותיה בין מכיוון דרום (=הרוח) ובין מכיוון צפון (=החומריות) והגיעו עד ההקרבה המוחלטת של הניגש לפני ה' למזבח – בו מִחְנָךְ כל מוגש להתבטלות עצמית עד יעלה בעמוד עשן היישר שמיימה. (=חוזרת גשמיותו לדשן, אבל רוחניותו נקשרת בעליון, 'קטורת' לשון קשר בארמית).

כל התורה כולה היתה גלומה בעשרת הדברות. (כמו שביסס רבי סעדיה גאון כל תרי"ג המצוות בעשרת הללו, עיין רש"י כד, יב, ע"פ במד"ר יג, טז). אלמלי החטא המוטבע באדם, היה די לנו בתורה בכדי להכיר בעין-אמת מה היא דרגת האדם למול קונו. אבל עכשיו שהאדם הוא רק אדם, אין מנוס מביסוסו של מבנה המשכן. והרי זה לכתחילה כי החטא מוטבע באדם.

להלן בשיחות לפורים (שיחה ראשונה - "מגילת אסתר וענין ארץ ישראל") בארנו בעז"ה כיצד כל ענין השתלשלות של נס פורים סובב סביב הענין של הקמת בית המקדש –

א. היהודים נענשו אז על שנהנו מסעודתו של אחשורוש; סעודה שערך כדי לחגוג את גניזת התקוה לגאולת ישראל והקמת המקדש שוב, כי כבר תמו השבעים שנה (מגילה יא:), והוציא בגדי כהן גדול ("תפארת" - מגילה יב.) והתלבש בהם.

ב. וכאשר לבסוף, נפל המן הצורר, כספו הרב בא לידי שימוש בהקמת בית המקדש (מדרש אבא גוריון על אסתר, דף 21).

ג. והבאנו שם דברי חז"ל (מדרש אבא גוריון על אסתר, מהדורת באבר, דף 21 וכן הוא במהר"ל, "אור חדש" עמ' קכו-קכח), שעצת-ה' בלקיחתה של אסתר לבית המלכות, היתה כדי להביא לעולם את בנה דריוש שבסוף נתן את הפקודה להמשיך בבנין בית המקדש.

ד. אבל חז"ל מוסיפים לנו עוד מימד. בגמרא מגילה (דף יג:) – "ועשרת אלפים ככר כסף" אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקלים (בתחילת פרשת תשא) לשקליו, והיינו דתנן בא' באדר משמיעים על השקלים". והנה בתוספות (מגילה טז.) כתבו שחשבון עשרת אלפים ככרי כסף עולה חצי שקל לכל אחד מישראל, שהיו שש מאות אלף כשיצאו ממצרים" עיי"ש הערת הבי"ח. הרי לפנינו שוב שכפרתם מקדמת-דנא באה ע"י תרומתם לבנין בית המקדש. [תוספת תלמיד. תורה תמימה (אסתר ג, ט אות כג), כתב לכוון מנין חצאי שקלים של תרומת ישראל איך עולה בדיוק כנגד שקלי המן – באופן אחר, וכתב שהמילים בתוספות ח"ש נפתחו בטעות לחצי שקל, במקום לחמישים שקלים שכן הוא ערך הזכר מבין 20 שנה ומעלה עד 60 וא"כ עולה החשבון כפתור ופרח!]

פשוט הדבר שכל הפורענות שבאה על ישראל בימי המן היתה בגלל חוסר תורה. "בעצלתיים ימך המְקָרָה", [קהלת י, ח] – בשביל עצלות שהיתה בישראל שלא עסקו בתורה בימי המן, נעשה שונאו של הקב"ה מְדָ" (מגילה יא.) "שונאו של הקב"ה. הכוונה היא להקב"ה, שכביכול אינו "יכול" להושיענו ונעשה מך, ללא כח, אלא שדברו חז"ל בלשון נקיה כלפי מעלה. / המְקָרָה. היינו הקב"ה שנאמר בו, "המְקָרָה בְּמִים עלויותיו". (תהלים קד, ט.) וכדברי מהר"ל: "מזה יש לך ללמוד כמה גדול כח התורה, כי לא אמר שלא עסקו במצוות, אע"פ שלשון "עצלתיים" משמע יותר שהם עצלים ממעשה המצוות, אבל רצונו לומר כי כח התורה הוא הגובר על עמלק, ודבר זה ידוע". ("אור חדש", טז)

והתיקון בא אח"כ – "ליהודים היתה אורה ושמוחה וששון ויקר. אורה, זו תורה" (מגילה טז:). התיקון ההוא בשושן בא, ע"י שמרדכי לימד לילדי ישראל הלכות קמיצה של קרבן העומר (כי באותו היום שהמן בא לבית המלך לבקש ממנו לתלות את מרדכי היה ט"ז בניסן, ואע"פ שהם היו בגלות זה שבעים שנה, עדיין עסקו בהלכות היום ועיינו בפרשיות קרבנות המוקרבים בו ביום, כאילו בית המקדש היה עדיין עומד על תילו). וכאשר המן בא להוביל את מרדכי ברחובות-העיר בכרוז תפארת, מצא אותו מדגים לפני הילדים קמיצה זו. אמר לו: "אתא מלי קומצא קמחא דיככו, ודחי עשרת אלפים ככרי כספא דידי" (מגילה טז.) מהרגע ההוא ואילך התהפך הגלגל על המן ("אשר החילות לנפול לפניו"). הרי לנו שכח התורה הוא ששימש מוט לפעול את נס פורים. וכמו כן כח הקרבנות.

מעתה יובן המדרש (שמו"ר, ל"ג) המשווה ומזהה בין "תורה" ל"משכן", כי היינו הך. כי בענין התורה כתב הרמב"ם (מורה נבוכים ג, נא) – "ידע, כי המלך הגדול האופף אותו והנצמד לנו תמיד... הוא השכל השופע עלינו, שהוא המגע בינינו ובינו יתעלה", / וכן כתב הרמח"ל ("דרך חיים", חלק ד פרק ב) / וכן כתב מהר"ח ולוז'ין ב"נפש החיים" (שער ד, פ"ו: "יבזה הוא דבוק בו יתי ממש כביכול").

אלא שהתורה – היא במישור השכלי, והמשכן – הוא קרבת ה' במוחש ההרגשי.

מהר"ל כותב:

- "כמו שהלב הוא באמצע האדם וממנו מקבלים חיות ושפע כל האברים, כך בית המקדש באמצע העולם ממנו מקבלים כל הארצות חיות ושפע.
- וכמו שהמוח, שם שְׂכָל האדם, כך התורה (היא) שכל העולם.

נמצא התורה ובית המקדש הם עיקר הנמצאים, ואלו שני דברים הם צמודים ביחד תמיד... ולכן סיימו בפרקי אבות) – "יהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך", – לומר שיתן חלקנו בדבר שנחשב מציאות דוקא, ולא בדברים בטלים". ("גבורות ה'" סוף פ"ח).

הלקח בשבילנו היום הוא, שמבלעדי החזרת ביהמ"ק אין לנו שום שלמות בפעל. ההוכחה אם כנים אנחנו בדרישה זו היא, אם אנו נזכה ללמוד הלכות הקרבנות, וכן קריאת הפרקים המתאימים לפני התפילה, כמבואר בשו"ע או"ח סי' א.